

Warszawa, 27 lipca 2026 r.

dr hab. Katarzyna Szmigiel-Rawska, prof. UW

Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG

Instytut Ameryk i Europy

Uniwersytet Warszawski

ul. Krakowskie Przedmieście 30

00-927 Warszawa

Recenzja dorobku naukowego i osiągnięć w związku z postępowaniem habilitacyjnym

Kandydat: dr Artur Hołuj

Dyscyplina: geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna

Recenzji dokonano na podstawie dokumentów przekazanych w postępowaniu habilitacyjnym, obejmujących w szczególności wniosek o przeprowadzenie postępowania, kopię dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora, autoreferat, wykaz osiągnięć naukowych, monografię przedstawioną jako główne osiągnięcie naukowe oraz wybrane publikacje habilitanta. Jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr Artur Hołuj wskazał samodzielną monografię pt. *Efekty zewnętrzne w gospodarce przestrzennej*, opublikowaną przez Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w 2024 roku, liczącą 352 strony.

Zgodnie z art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce zadaniem recenzenta jest ocena, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 tej ustawy, a więc czy stanowią znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny. Odrębnym warunkiem nadania stopnia jest wykazanie istotnej aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.

1. Charakterystyka zaprezentowanego dorobku naukowego

Dr Artur Hołuj uzyskał w 2009 roku stopień doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia na podstawie rozprawy pt. *Publiczne fundusze celowe w finansowaniu ochrony środowiska naturalnego w Polsce*. Jego rozwój naukowy po uzyskaniu stopnia doktora wskazuje na stopniowe poszerzanie zainteresowań badawczych: od problematyki instrumentów finansowych polityki ochrony środowiska i ekonomicznych aspektów gospodarki przestrzennej, poprzez badania nad planowaniem przestrzennym i polityką przestrzenną, aż po analizy efektów zewnętrznych, żywiłowej suburbanizacji oraz instytucjonalnych i prawnych uwarunkowań gospodarowania przestrzenią.

Habilitant wyróżnia w swoim dorobku cztery wzajemnie powiązane obszary badawcze. Pierwszy obejmuje efekty zewnętrzne w rozwoju społeczno-gospodarczym struktur przestrzennych, ich klasyfikację, internalizację oraz narzędzia ograniczania negatywnych następstw. Drugi dotyczy rozwoju miast i regionów oraz diagnozowania, pomiaru i regulowania żywiłowych procesów przestrzennych. Trzeci koncentruje się na instytucjonalnych i prawnych wyzwaniach gospodarki przestrzennej, integracji polityk rozwoju i mechanizmach zarządzania przestrzenią. Czwarty obejmuje problemy ochrony środowiska przyrodniczego, instrumenty finansowe polityki ekologicznej oraz relacje między polityką środowiskową i przestrzenną.

Przedstawiony podział dobrze oddaje zasadniczą charakterystykę dorobku habilitanta. Pomimo różnorodności podejmowanych zagadnień można w nim wskazać wyraźną ciągłość problemową. Jej podstawę stanowi zainteresowanie ekonomicznymi, społecznymi, środowiskowymi i instytucjonalnymi konsekwencjami sposobu gospodarowania przestrzenią. Z tej perspektywy monografia habilitacyjna nie jest przedsięwzięciem oderwanym od wcześniejszego dorobku, lecz próbą syntezy programu badawczego rozwijanego przez autora przez kilkanaście lat.

Według danych przedstawionych w autoreferacie dorobek publikacyjny habilitanta z lat 2001–2025 obejmuje łącznie 72 recenzowane publikacje naukowe, z czego 57 zostało opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora. Na dorobek po doktoracie składają się trzy monografie naukowe, jedenaście rozdziałów w monografiach, 41 artykułów oraz dwie redakcje monografii. Dziewiętnaście artykułów opublikowano w języku angielskim, a jeden w języku słoweńskim. Dane te wskazują na systematyczną aktywność publikacyjną oraz na postępujące umiędzynarodowienie dorobku.

Wśród publikacji habilitanta znajdują się prace poświęcone między innymi ekonomicznym i ekologicznym efektom zewnętrznym w planowaniu przestrzennym, rozróżnieniu efektów zewnętrznych i efektów typu *spillover*, kosztom urban sprawl, delimitacji obszarów zagrożonych rozpraszaniem zabudowy, dostępności usług w mieście piętnastominutowym, wpływowi regulacji prawnych na system planowania przestrzennego, adaptacji miast do zmian klimatu oraz miejscu dziedzictwa kulturowego w polityce przestrzennej. Część z tych publikacji została przygotowana w międzynarodowych lub interdyscyplinarnych zespołach autorskich.

Dane naukometryczne przedstawione w dokumentacji obejmują sumaryczny Impact Factor wynoszący 17,808. Według zestawienia sporządzonego przez Bibliotekę Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie publikacje habilitanta uzyskały, bez uwzględniania autocytowań, 119 cytowań w Web of Science i 132 cytowania w bazie Scopus, a jego indeks Hirscha wynosił odpowiednio 5 i 6. Łączna statystyka przygotowana na podstawie kilku źródeł obejmuje 436 cytowań, natomiast profil Google Scholar wykazywał 581 cytowań oraz indeks Hirscha równy 13.

Wskaźniki te traktuję jako informację uzupełniającą. Nie mogą one zastępować jakościowej oceny osiągnięcia przedstawionego w postępowaniu habilitacyjnym. Pokazują jednak, że część dorobku habilitanta została dostrzeżona w obiegu naukowym, a jego publikacje dotyczące urban sprawl, polityki przestrzennej i efektów zewnętrznych funkcjonują również poza wyłącznie krajowym kręgiem odbiorców.

Istotnym elementem dorobku jest udział habilitanta w zespołach badawczych oraz projektach naukowych. W latach 2020–2022 kierował on międzynarodowym projektem *Cities, Suburbs and Peripheries in Theory and Empirical Research*, realizowanym we współpracy z Uniwersytetem Babeşa i Bolyaia w Klużu-Napoce. Projekt dotyczył procesów zachodzących w strefach podmiejskich i na peryferiach miast, ze szczególnym uwzględnieniem suburbanizacji, urban sprawl i ich konsekwencji społeczno-gospodarczych. Efektem tej współpracy były publikacje naukowe, wspólne badania eksperckie oraz wydanie specjalne czasopisma *Journal of Settlements and Spatial Planning*. Habilitant uczestniczył także w projekcie ReActPlan, poświęconym nowemu modelowi regionalnego i miejscowego planowania przestrzennego, oraz w licznych badaniach statutowych i projektach zespołowych prowadzonych w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie.

Dokumentacja potwierdza również aktywność naukową habilitanta realizowaną poza jego podstawowym miejscem zatrudnienia. Obejmuje ona staż naukowy w Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie, odbyty w 2022 roku, oraz wieloletnią współpracę z Uniwersyteckim Ośrodkiem Badań nad Osadnictwem i Urbanistyką Uniwersytetu Babeša i Bolyaia w Klużu-Napoce, prowadzoną od 2020 roku. Współpraca ta przyniosła rozpoznawalne rezultaty publikacyjne, badawcze i redakcyjne, nie ma więc wyłącznie charakteru formalnego lub okazjonalnego. W mojej ocenie przedstawiona dokumentacja potwierdza istotną aktywność naukową habilitanta w więcej niż jednej instytucji, w tym instytucji zagranicznej.

Działalność naukową uzupełnia aktywność redakcyjna, recenzencka, ekspercka i dydaktyczna. Habilitant jest członkiem Rady Naukowej *Journal of Settlements and Spatial Planning*, pełnił funkcję redaktora gościnnego wydania specjalnego tego czasopisma, a od 2025 roku pełni funkcję redaktora tematycznego *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica*. W dokumentacji wykazano także szeroką działalność recenzencką, udział w pracach zespołów Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, organizacji konferencji oraz przygotowywaniu opracowań eksperckich.

Całościowa analiza dorobku prowadzi do wniosku, że habilitant posiada rozpoznawalną specjalizację naukową i konsekwentnie rozwija problematykę ekonomicznych, instytucjonalnych i środowiskowych konsekwencji procesów przestrzennych. Znacząca część tego dorobku powstała w zespołach badawczych. Należy to ocenić pozytywnie jako świadectwo zakorzenienia w krajowych i międzynarodowych sieciach współpracy. Jednocześnie, w kontekście oceny samodzielności naukowej, istotne pozostaje możliwie precyzyjne wyodrębnienie indywidualnego wkładu autora w rozwiązania, które następnie zostały rozwinięte i zsyntetyzowane w jednoautorskiej monografii.

2. Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego podstawę nadania stopnia doktora habilitowanego

Przedstawiona do oceny monografia podejmuje istotny i wielowymiarowy problem efektów zewnętrznych w gospodarce przestrzennej. Zagadnienie to ma znaczenie zarówno teoretyczne, jak i aplikacyjne. Decyzje dotyczące sposobu użytkowania i zagospodarowania przestrzeni wywołują bowiem koszty i korzyści, które nie ograniczają się do podmiotów bezpośrednio uczestniczących w procesie decyzyjnym. Ich następstwa mogą być przenoszone na innych użytkowników przestrzeni, wspólnoty lokalne, podmioty publiczne, środowisko przyrodnicze, a także przyszłe pokolenia.

Ambicją autora było połączenie kilku perspektyw: teorii efektów zewnętrznych, ekonomii dobrobytu, teorii dóbr publicznych, gospodarki przestrzennej, planowania przestrzennego, polityki publicznej i problematyki środowiskowej. Monografia obejmuje wstęp, sześć rozdziałów i zakończenie. Kolejne części dotyczą teoriopoznawczych podstaw efektów zewnętrznych, przestrzennych uwarunkowań ich powstawania, mechanizmów interwencji publicznej, definicji i podziału efektów zewnętrznych, ich typologii oraz zastosowania opracowanej perspektywy do analizy żywiołowej suburbanizacji.

Autor wyznaczył trzy główne cele pracy: teoretyczny, poznawczy oraz metodyczny. Pierwszy miał prowadzić do osadzenia efektów zewnętrznych w rozwoju koncepcji teoretycznych oraz do ich zdefiniowania i uporządkowania w kontekście gospodarki przestrzennej. Drugi dotyczył opracowania metody ustalania cech i typów efektów zewnętrznych. Trzeci obejmował

opracowanie i przetestowanie metody delimitacji obszarów dotkniętych następstwami żywiłowej suburbanizacji.

Szerokość podjętej problematyki stanowi niewątpliwy walor monografii. Autor zgromadził rozległy materiał teoretyczny, pochodzący z kilku tradycji badawczych, i podjął próbę jego odniesienia do problemów praktyki planowania i zarządzania przestrzenią. Jednocześnie rozległość materiału stała się źródłem podstawowej słabości pracy, polegającej na jego niewystarczającej selekcji, hierarchizacji i syntetyzowaniu.

Zastrzeżenie to dotyczy w szczególności rozdziału pierwszego, którego zadaniem jest przedstawienie teoriopoznawczych podstaw efektów zewnętrznych. Narracja ma w nim charakter chaotyczny, a miejscami zapętlony. Autor przywołuje kolejne definicje, poglądy, rozróżnienia i przykłady, nie podporządkowując ich dostatecznie czytelnemu schematowi analitycznemu. Już w początkowej części rozdziału przedstawiona zostaje między innymi definicja Tadeusza Markowskiego, odnosząca się do materialnych i niematerialnych produktów otrzymywanych przez podmiot z jego otoczenia bez rekompensowania kosztów ich wytwarzania. Definicja ta nie staje się jednak trwałym punktem wyjścia do systematycznego wyodrębnienia konstytutywnych elementów badanego zjawiska.

Po kilku stronach czytelnik ponownie powraca do pytania, w jaki sposób można rozumieć efekty i koszty zewnętrzne. Poszczególne ujęcia są dodawane do siebie, ale nie zawsze porównywane pod względem zakresu, poziomu analizy i użyteczności dla dalszych części pracy. Zamieszczona w podrozdziale 1.2 tabela częściowo porządkuje zgromadzony materiał, jednak jej uporządkowana konstrukcja nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w sposobie prowadzenia dalszej narracji. Kategorie uwzględnione w tabeli nie zostają konsekwentnie wykorzystane jako matryca, za pomocą której autor wskazałby, które elementy wcześniejszych definicji przyjmuje, które odrzuca, a które zamierza zmodyfikować.

Oczekiwałam, że zakończeniem pierwszego rozdziału będzie syntetyczna autorska definicja efektów zewnętrznych – lub odrębnie kosztów i korzyści zewnętrznych – sformułowana na podstawie wykonanej pracy analitycznej. Definicja taka powinna określać co najmniej podmiot generujący efekt, jego odbiorcę, mechanizm oddziaływania, brak uwzględnienia skutku w cenie, umowie lub rekompensacie oraz warunki pozwalające odróżnić efekt zewnętrzny od każdego innego następstwa decyzji przestrzennej.

Taka definicja nie pojawia się jednak w zakończeniu rozdziału pierwszego. Nie ma tam również wyraźnej zapowiedzi, że właściwa synteza pojęciowa zostanie przeprowadzona dopiero w rozdziale czwartym. Własną propozycję definicyjną autor przedstawia po rozważaniach dotyczących przestrzennych uwarunkowań efektów zewnętrznych oraz systemów interwencji publicznej. Powoduje to, że przez znaczną część pracy posługuje się podstawową kategorią analityczną, zanim jej znaczenie zostanie przez niego dostatecznie ustabilizowane.

Zdaję sobie sprawę, że autor mógł świadomie przyjąć konstrukcję, w której własna definicja zostaje sformułowana dopiero po przedstawieniu nie tylko dorobku teorii ekonomicznej, lecz także przestrzennych, instytucjonalnych i środowiskowych uwarunkowań badanego zjawiska. Takie rozwiązanie byłoby możliwe do obrony, gdyby zostało odpowiednio zapowiedziane, a kolejne rozdziały prowadziły czytelnika w sposób jednoznaczny do syntetycznej propozycji autorskiej. W ocenianej monografii związek ten nie został jednak przedstawiony dostatecznie czytelnie.

Problem zapętlenia narracji nie ogranicza się do pierwszego rozdziału. W kolejnych częściach książki wielokrotnie powracają twierdzenia dotyczące powszechności efektów zewnętrznych, ograniczoności przestrzeni, różnicy między kosztami prywatnymi i społecznymi, konieczności internalizacji, potrzeby interwencji publicznej, słabości systemu planowania przestrzennego oraz negatywnych następstw urban sprawl. Poszczególne twierdzenia występują kolejno jako element przeglądu literatury, założenie autora, wynik badania oraz podstawa rekomendacji. Utrudnia to jednoznaczne oddzielenie wiedzy zastanej od własnych ustaleń habilitanta i sprawia, że logiczne powtórzenia miejscami zastępują rozwijanie argumentacji.

Nie jest to wyłącznie problem stylistyczny lub redakcyjny. Sposób prowadzenia wywodu wpływa na możliwość oceny znaczenia poszczególnych rezultatów oraz identyfikacji oryginalnego wkładu autora. Czytelnik musi samodzielnie rekonstruować, które elementy wynikają z wcześniejszych teorii, które są autorską interpretacją, które mają status wyniku badania, a które stanowią postulat normatywny odnoszący się do polityki przestrzennej.

Nie oznacza to jednak, że monografia pozbawiona jest możliwości do zrekonstruowania koncepcji własnej. Jej identyfikacja wymaga znacznego wysiłku, ale pozwala wskazać próbę stworzenia rozbudowanej ramy służącej rozpoznawaniu, klasyfikowaniu i analizowaniu efektów zewnętrznych w gospodarce przestrzennej. Słabość książki wynika zatem nie z braku zgromadzonego materiału ani z całkowitego braku propozycji autorskiej, lecz z niedostatecznie zdyscyplinowanego sposobu ich przedstawienia.

Podobne zastrzeżenie dotyczy głównej hipotezy badawczej. Autor przyjmuje, że efekty zewnętrzne współtowarzyszą procesom zachodzącym w gospodarce przestrzennej oraz w terytorialnych systemach gospodarowania przestrzenią. Zakłada ponadto, że ich charakter i wielkość zmieniają się wraz z liczbą użytkowników przestrzeni, zakresem i skutecznością wdrażanych procedur oraz prawa miejscowego, a w przestrzeni właściwie zaplanowanej powinny przeważać efekty pozytywne.

Stoję na stanowisku, że hipoteza badawcza powinna nie tylko określać oczekiwaną zależność, lecz także stwarzać możliwość wskazania obserwacji, która prowadziłaby do jej odrzucenia. Pierwsza część hipotezy autora ma bardzo szeroki charakter. Jeżeli efekty zewnętrzne rozumie się jako niekompensowane oddziaływania decyzji jednych użytkowników przestrzeni na innych, ich występowanie w procesach gospodarowania przestrzenią staje się w znacznym stopniu konsekwencją przyjętej definicji. Również stwierdzenie, że w przestrzeni właściwie zaplanowanej przeważają efekty pozytywne, wymagałoby niezależnej operacjonalizacji zarówno „właściwego zaplanowania”, jak i „przewagi” określonych efektów.

Zdaję sobie jednak sprawę, że w badaniach interdyscyplinarnych i aplikacyjnych hipoteza może pełnić również funkcję heurystyczną: porządkować problem, wskazywać kierunek rozpoznania zjawiska oraz prowadzić do budowy narzędzi analitycznych. Przy takim rozumieniu hipoteza zastosowana w monografii może być uznana za użyteczną, choć nie powinna być przedstawiana jako poddana rygorystycznemu testowi w znaczeniu właściwym dla modeli przyczynowych. Z tego względu wartości osiągnięcia nie upatruję przede wszystkim w deklarowanej pozytywnej weryfikacji hipotezy, lecz w innych rezultatach pracy.

Pierwszym z nich jest próba integracji rozproszonych nurtów refleksji nad efektami zewnętrznymi. Autor zestawia podejścia obecne w ekonomii, naukach regionalnych, teorii dóbr publicznych, badaniach środowiskowych, polityce publicznej i planowaniu przestrzennym. W

rezultacie powstaje rama pozwalająca rozpatrywać efekty zewnętrzne jako mechanizm łączący decyzje prywatne, działania instytucji publicznych i przekształcenia struktur przestrzennych.

Nie jest to rama przedstawiona tak spójnie, jak sugerują niektóre deklaracje zawarte w autoreferacie. Niemniej jednak jej zasadnicze elementy są możliwe do zrekonstruowania. Wartość tego przedsięwzięcia wynika przede wszystkim z konsekwentnego osadzenia klasycznej kategorii ekonomicznej w problematyce gospodarki przestrzennej oraz z pokazania, że przestrzenny wymiar efektów zewnętrznych dotyczy nie tylko fizycznego zasięgu oddziaływania, lecz również podziału kosztów i korzyści między grupy społeczne, jednostki terytorialne i różne poziomy władzy publicznej.

Drugim rezultatem jest opracowanie wielowymiarowej klasyfikacji efektów zewnętrznych. Autor proponuje analizowanie ich między innymi z punktu widzenia przewidywalności, systematyczności występowania, lokalizacji przestrzennej, możliwości identyfikacji, wykluczalności, kierunku oddziaływania, opóźnienia w czasie oraz odwracalności. Wprowadza również pojęcia efektów amfoterycznych i nominalnych.

Nie wszystkie wyróżnione wymiary można uznać za całkowicie nowe. Przewidywalność, odwracalność, opóźnienie czy możliwość identyfikacji są własnościami stosowanymi do opisu wielu zjawisk społecznych i środowiskowych. Ponadto proponowany katalog łączy miejscami różne poziomy analizy: rodzaje oddziaływań, cechy skutków, warunki ich występowania oraz właściwości zasobów i struktur przestrzennych. Nie wszystkie kategorie zachowują więc pełną rozłączność i jednakowy status teoretyczny.

Szczególną propozycję stanowią efekty amfoteryczne, które mają łączyć oddziaływania pozytywne i negatywne, nie będąc przy tym efektami neutralnymi. Obserwacja, że ta sama decyzja może równocześnie generować koszty i korzyści dla różnych podmiotów, w różnych skalach przestrzennych i horyzontach czasowych, jest trafna i ważna. Do pełnego ugruntowania nowej kategorii niezbędne byłoby jednak określenie zasad porównywania tych oddziaływań oraz warunków odróżniających efekt amfoteryczny od współwystępowania kilku efektów o przeciwnych kierunkach.

Podobnie efekty nominalne wymagają dalszego dopracowania. W przedstawionej postaci są one bliskie wartości docelowej, normie, progowi dopuszczalności lub przedziałowi pożądanemu. Autor nie w pełni wyjaśnia, co przesądza o ich zewnętrznym charakterze oraz jak miałyby być identyfikowane empirycznie. Nie traktuję zatem efektów amfoterycznych i nominalnych jako ostatecznie ugruntowanych nowych typów efektów zewnętrznych. Można je natomiast uznać za autorskie propozycje heurystyczne, które zwracają uwagę na wielowymiarowość kosztów i korzyści oraz mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych badań.

Autor wykorzystuje zróżnicowany zestaw metod badawczych, obejmujący analizę literatury, elementy analizy bibliometrycznej, metodę delficką, wywiad standaryzowany oraz analizy statystyczne, w tym współczynniki korelacji i wskaźniki syntetyczne. Szerokość zastosowanego instrumentarium odpowiada interdyscyplinarnemu charakterowi problemu i pozwala wyjść poza wyłącznie narracyjny przegląd literatury.

Sposób przedstawienia części procedur badawczych nie zapewnia jednak pełnej przejrzystości i powtarzalności. Dotyczy to zwłaszcza badania określanego jako delfickie. Bardziej szczegółowego wyjaśnienia wymagałyby zasady doboru ekspertów, liczba i przebieg rund, sposób przekazywania kontrolowanej informacji zwrotnej, kryteria osiągania konsensusu oraz zasady przekształcania opinii ekspertów w oceny poszczególnych rodzajów efektów.

Wcześniejsza publikacja przygotowana przez habilitanta wraz z Dianą-Eleną Alexandru i Vasile Zoticem wskazuje na udział dwunastu ekspertów w badaniu służącym ocenie efektów zewnętrznych. Monografia rozwija ten materiał, lecz relacja między wcześniejszym badaniem a procedurą przedstawioną w książce mogłaby zostać opisana wyraźniej.

Podobną ostrożność należy zachować w odniesieniu do używanego przez autora określenia „metaanaliza”. Przedstawione postępowanie ma przede wszystkim charakter rozbudowanej syntezy literatury, częściowo wspomaganej narzędziami bibliometrycznymi. Nie zostały natomiast przedstawione wszystkie elementy właściwe formalnej metaanalizie, takie jak protokół doboru badań, procedura ekstrakcji porównywalnych wyników, ocena heterogeniczności czy zasady ich statystycznej syntezy. Nie umniejsza to wartości dokonanego przeglądu, wymaga jednak bardziej precyzyjnego określenia statusu zastosowanej metody.

Część empiryczna monografii dotyczy żywiołowej suburbanizacji oraz delimitacji obszarów zagrożonych jej następstwami. Autor wykorzystuje dane odnoszące się do procesów demograficznych, społeczno-gospodarczych, transportowych i planistycznych, a także informacje o dostępności czasowej i lokalizacji zabudowy. Podejście to pozwala identyfikować obszary, na których procesy urban sprawl osiągają szczególną intensywność i mogą wymagać interwencji publicznej.

Zaletą tej części jest próba przełożenia refleksji teoretycznej na problem mający bezpośrednie znaczenie dla polityki przestrzennej. Opracowana procedura może służyć rozpoznawaniu obszarów, na których występują wysokie koszty rozproszonego osadnictwa, nieefektywnego wykorzystania infrastruktury, zwiększonej mobilności samochodowej oraz słabej koordynacji zagospodarowania.

Należy jednak precyzyjnie określić status uzyskiwanych wyników. Delimitacja obszarów urban sprawl nie jest równoznaczna z bezpośrednim pomiarem wszystkich występujących na tych obszarach efektów zewnętrznych. Wskazuje przede wszystkim miejsca, w których – ze względu na cechy procesów przestrzennych – prawdopodobieństwo i skala generowania takich efektów mogą być szczególnie duże. Takie węższe rozumienie nie odbiera metodzie wartości, lecz pozwala uniknąć utożsamienia wskaźników procesu przestrzennego z bezpośrednimi miarami jego wszystkich społecznych, ekonomicznych i środowiskowych następstw.

Metoda delimitacji urban sprawl była rozwijana również we wcześniejszych publikacjach zespołowych habilitanta, w szczególności w artykule przygotowanym wspólnie z Piotrem Lityńskim. Wcześniejsze prace autora dotyczyły także kosztów migracji wahałowych, makroekonomicznych konsekwencji rozproszenia zabudowy oraz ekonomicznych i ekologicznych efektów zewnętrznych w planowaniu przestrzennym.

Okoliczność ta nie stanowi sama w sobie słabości monografii. Praca habilitacyjna może i powinna wynikać z wcześniejszego programu badawczego autora, również realizowanego we współpracy z innymi badaczami. Oczekiwałabym jednak bardziej systematycznego wskazania, które elementy metod i klasyfikacji zostały wcześniej opracowane zespołowo, które zostały w monografii zmodyfikowane, a które stanowią nowe, samodzielne rozwinięcie habilitanta. Dokumentacja zawiera informacje o indywidualnym udziale autora w poszczególnych publikacjach, ale sama monografia nie zawsze dostatecznie wyraźnie przedstawia genealogię wykorzystywanych w niej rozwiązań.

Wartość jednoautorskiej książki widzę w tym przypadku przede wszystkim w podjęciu próby połączenia dotychczasowych wyników w jeden, szerszy program interpretacyjny.

Oryginalności osiągnięcia nie należy upatrywać w założeniu, że każda z zastosowanych kategorii i każda część postępowania empirycznego została wytworzona od początku wyłącznie na potrzeby monografii. Wynika ona raczej z zestawienia kilku wcześniej rozwijanych nurtów: ekonomicznej teorii efektów zewnętrznych, przestrzennego wymiaru kosztów i korzyści, instytucjonalnych mechanizmów ich internalizacji, typologii oddziaływań oraz badań nad urban sprawl.

W swojej ocenie nie podzielam wszystkich deklaracji autora dotyczących nowatorskiego i kompleksowego charakteru poszczególnych rozwiązań. Monografia nie tworzy w pełni zamkniętej i spójnej teorii efektów zewnętrznych w gospodarce przestrzennej. Nie wszystkie proponowane kategorie są rozłączne, nie wszystkie zostały zoperacjonalizowane, a część wniosków ma charakter bardziej postulatywny niż wynikowy.

Jednocześnie stoję na stanowisku, że znaczny wkład w rozwój dyscypliny nie musi oznaczać wyłącznie sformułowania przełomowej teorii lub uzyskania jednego rozstrzygającego wyniku empirycznego. Może on również polegać na oryginalnym uporządkowaniu rozproszonego pola badawczego, rozwinięciu aparatu pojęciowego, połączeniu perspektyw dotychczas analizowanych oddzielnie oraz stworzeniu podstaw dla kolejnych badań i zastosowań.

Z tej perspektywy monografia dr. Artura Hołuja wnosi rozpoznawalną wartość. Polega ona na całościowym osadzeniu problematyki efektów zewnętrznych w gospodarce przestrzennej, połączeniu perspektywy ekonomicznej, planistycznej, instytucjonalnej i środowiskowej, zaproponowaniu wielowymiarowego katalogu cech efektów zewnętrznych oraz odniesieniu zbudowanej ramy do procesów żywiołowej suburbanizacji i praktyki interwencji publicznej.

Wkład ten ma w mojej ocenie przede wszystkim charakter integracyjny, systematyzujący, klasyfikacyjny i aplikacyjny. Jest mniej przekonujący jako wkład polegający na stworzeniu kompletnego modelu formalnego albo na ścisłej empirycznej weryfikacji ogólnej hipotezy. Nie wszystkie części osiągnięcia mają zatem równą wartość, jednak ich całościowe zestawienie pozwala uznać książkę za samodzielną próbę rozwinięcia problematyki istotnej dla geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej.

Podsumowanie

Mając na uwadze całościową ocenę dorobku naukowego dr. Artura Hołuja, w tym przede wszystkim przedstawionego osiągnięcia naukowego w postaci monografii *Efekty zewnętrzne w gospodarce przestrzennej*, a także zakres jego aktywności badawczej i współpracy naukowej, uważam, że osiągnięcia habilitanta odpowiadają wymaganiom niezbędnym do nadania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Najważniejsze zastrzeżenia dotyczą konstrukcji monografii. Praca jest nadmiernie rozbudowana, a jej narracja miejscami chaotyczna, powtarzalna i zapętlona. Autor wielokrotnie powraca do tych samych kwestii definicyjnych i problemowych, nie zawsze czytelnie oddzielając rekonstrukcję istniejących stanowisk od własnych propozycji, wyników badań i rekomendacji. Szczególnie istotnym ograniczeniem jest zbyt późne sformułowanie autorskiej definicji efektów zewnętrznych, przez co podstawowa kategoria analityczna pracy nie zostaje ustabilizowana na etapie, na którym rozpoczyna się jej szersze wykorzystanie.

Zastrzeżenia budzą także szerokość i ograniczona falsyfikowalność hipotezy, schematyczny charakter zaproponowanej formalizacji, niewystarczająco szczegółowe przedstawienie części

procedur badawczych oraz nie zawsze dostatecznie czytelne wyodrębnienie wartości dodanej monografii wobec wcześniejszych publikacji autora i prac współautorskich. Nie wszystkie przedstawione w autoreferacie deklaracje dotyczące skali oryginalności poszczególnych rozwiązań znajdują zatem pełne potwierdzenie w przeprowadzonym wywodzie.

Całościowy wkład habilitanta, obejmujący wieloletnie i konsekwentne rozwijanie problematyki efektów zewnętrznych, próbę zintegrowania podejść występujących w ekonomii i gospodarce przestrzennej, opracowanie wielowymiarowej klasyfikacji oraz powiązanie refleksji teoretycznej z badaniami nad żywiołową suburbanizacją i polityką przestrzenną, pozwala na pozytywną ocenę przedstawionego osiągnięcia.

Przedstawiona monografia nie jest pracą wolną od wad. Po rekonstrukcji jej argumentacji można jednak wskazać rozpoznawalny i indywidualny wkład autora, którego wartość ma przede wszystkim charakter integracyjny, systematyzujący i aplikacyjny. Książka stanowi przy tym zwieńczenie tematycznie spójnego programu badawczego, potwierdzonego publikacjami, działalnością projektową oraz współpracą naukową prowadzoną w instytucjach krajowych i zagranicznych.

Podsumowując, stwierdzam, że osiągnięcia naukowe dr. Artura Hołujki odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. W związku z powyższym pozytywnie opiniuję wniosek i wnioskuję o nadanie dr. Arturowi Hołujowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna.

Katarzyna
Szmigiel-Rawska;
Uniwersytet
Warszawski

Digitally signed by
Katarzyna Szmigiel-
Rawska; Uniwersytet
Warszawski
Date: 2026.09.17
12:56:28 +02'00'